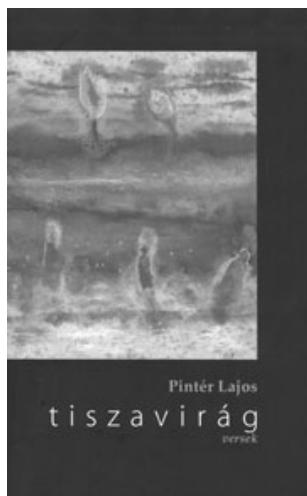

Holdezüst, tiszavirág

PINTÉR LAJOS KÉT VERSESKÖNYVE: EZÜST (2007); TISZAVIRÁG (2009)

Ziccer Bt.
Kecskemét, 2007
112 oldal, 2 100 Ft

Ziccer Bt.
Kecskemét, 2009., 76 oldal

Pintér Lajos két legutóbbi verskötete, a két évvel ezelőtti *Ezüst* és a mostani *Tiszavirág* még szorosabban összefügg, mint egy költő egymásra következő könyvei általában. A régebbiekkel is szerves a kapcsolat – már az első könyvben, a *Fehéringes folyókban* fölfénylett az egyetemesség „tengerébe” tartó Tisza motívuma (vesd össze, Ady: *Az Értől az oceánig*) –, de most még feltűnőbb, hogy mennyire következetesen épül, és milyen biztos alapokon nyugszik az életmű. (Főként, ha az 1998-ban megjelent gyűjteményes kiadásra, a pálya első felét összegező *Fehéringes foglyokra* és az azt követő kötetekre is visszatekintünk.) Néhány sorsmeghatározó és világnézetet alkotó motívumot, motívumcsoportot jár körül a szerző, az élet, a szerelem, a szülőföld, a család, a lakóhely, a haza, a közélet, a költészet és a társművészetek témakörében, a súlypontba helyezett, ciklus-szervező szimbólumokkal a középpontban. A *tiszavirág* motívuma már a 2007-es kötetben is föltűnt; ciklussá az újabb könyvben szerkesztette Pintér az ilyen felcímű verseit.

Sok mindenre utal a *tiszavirág*, ez a nagy múltú, népnyelvi eredetű metafora. Első jelentése szerint a Tiszában élő, kérész nevű rovarokra utal. Három évig tartó vízi lárvalétük leteltével, valamelyik nyár eleji napon egyszerre kapnak szárnyra ezek a recésszárnyú, szitakötőre emlékeztető rovarok. A népnyelv szerint ilyenkor „virágozik a Tisza”. Könnyű ködfelhőként lebeg a folyó fölött a rajzás. Mivel a kifejlett lények csak néhány óráig, a párzás idejéig élnek, széles körben elterjedt a metaforikus kifejezés: *tiszavirág életű*. A korán elmúló dolgokat emlegetik így. Mondják a ritkán látható, szépséges tüneményekre is: a hamar hervadó szerelmekre éppúgy, mint más jelenségekre. Gondolhatjuk, hogy a Tisza mellett született és nevelkedett költőnek milyen további képzettársításai lehettek erről: kamaszkori ismeretségek, illanó örömök, gyorsan meghízuló remények. Később, költőként arra is asszociálhatott, hogy a kérészéletű teremtmények példáján okulva, valami maradandót szeretne alkotni. Az élet végessége szomorú

bizonyosság, de a költő reményt merít a felvillanó szépségből, a továbbadható élet akaratából, s jelképet formál belőle műveiben. Így lesz a „tiszavirág” dialektikus jelkép, a horatiusi *aere perennius* vágyképe.

Az „ércnél megmaradóbb” képről a másik könyv címe jut eszembe, az *Ezüst* – ennek is „holdudvara” van. *Ezüst* című vers akad mind a két kötetben – az egyikben a *hold ezüstje* villan föl, mely a gyerek nyitott tenyerébe pergeti fényét. A másikban a szó a sötét hajban fehér szálakat megcsillantó életkorra utal, félúton a gyerekkor és a hófehér öregség között. Lehet „halak villanása” is „a holt-Tisza tükrén”, talán épp az az „ezüst kárász”, amelyet a szerző, egy további vers tanúsága szerint, maga fogott ki gyerekként –, s lehet egyúttal maga az égítést is, a folyóban tükröződve: „horgomra akadt / az ezüstkárász: a Hold”. A motívum több változatban visszatér. Fölhangzik *Bibó István-medaliom*nak feltüntetett versében a gyönyörű népdal: „Csillagos ég, merre van a magyar hazám...”. Pintér Lajos verseitől az egyetemességet jelképező csillagos ég nem idegen, felgyújtja lámpáit Tóth Menyhértről, a *fehér szín* árnyalatainak európai rangú mesteréről szóló versben is: „Napfény kél fehér izzásban, / fölvérzi a festői vásznat”. Az egyetemesség igényét más formában is kifejezi Pintér Lajos: egyik versében „tengerlátó”-nak nevezi magát, egy másikban pedig az univerzum titkait „dióhéjban” összefoglaló angol tudós bírja jókedvű szóra. A költő a vetkőző szerelmesekkel társítja a ruhaként lehántható zölddiót, némi humorral. Igaza van – a szerelmi vetkőzés után is egész „világok” tárulnak fel az együttlétben.

Mindkét könyvre jellemző a csöndes mosoly, a természetben szemlélődő, a borát anakreóni mértékletességgel szürcsölgető, az ifjúkort, a szerelmet, a mestereket, az élő és elvesztett barátokat gyakran fölidéző Pintér Lajos leggyakoribb kedélyállapota. Búslakodás vegyül ebbe a mosolyba. De nem a sztoikus közöny arckifejezése ez, nem is az önefelett hedonistáé, hanem a szenvedélyeit bölcsen mérséklő epikureistáé. Van mit mérsékelnie, ha nem is magába fojtania: belső dühök, történelmi eredetű indulatok sejlenek át sok versen. A tisztaságára diákkora óta kényes költő kedves szóképe a *fehér ing*. Van verse, amelyben a sérelmek átvérzenek a vászon fehérségén – önkéntelenül nagy halottainkra, Balassira, Petőfire és Radnótira gondolunk, a vért köhögő Csokonaira, Tóth Árpádra, Kálnokyra, Szécsi Margitra... Költőink arca sokszor áttűnik a verseken, mint a finom papír vízjele, hol név szerint megnevezve, hol rejtett idézetekkel. Olykor az egész vers szerkezetét, címét is követi a költő – ilyen az egykori jóbarát, Nagy Gáspár történelmi emlékü versére rájátszó *Öröknýár: elmúltunk ötvenévesek* – az *Öröknýár: elmúltam 9 éves* parafrázisa.

A költészetben való létezés Pintér Lajosnak annyit jelent, hogy – „pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen” – megírja verseit, amelyek kifejezik őt magát, mint „a világ tükrét” – Goethe óta ez a költői tett, s a maga módján Pintér sem adja ennél alább. De ő a költészetnek nem csupán művelője: megbűvöltje is – hálás követője elődeinek. Tanult a teremtő népnyelvből, csakúgy, mint a hazai és külföldi írástudók, mesterek példáiból. Verseiben sok-sok idézetre, áthallásra, rejtett és nyílt utalásra találunk. Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Nagy László, Ratkó József, Juhász Ferenc, Utassy József, Kálnoky László, Hervay Gizella, Bella István és persze a választott mester, Kormos István álommenete vonul végig a kötetben. „Menet a ködben”, írta másvilágból visszaintó társairól az idős Illyés. Pintér nem sietteti az időt, szeretne megmaradni örök tanítványnak – lám, Illyés is az maradt mindvégig, Hölderlint, Aranyt, Petőfit idézte

utolsó éveiben. Mintha ők, a régiek „súgnának”, néha még diktálnának is a mai költőnek az égből: ezt is ird meg, azt is ird meg, nekem már nem volt rá időm... S Pintér Lajos hűséges deakként jegyzi, tolmácsolja, sajátjává alakítja, montírozza saját anyagával, időszerrűsíti sugallataikat. Tudja, az országnak erre van szüksége: megmaradni, mindenekelőtt a kultúrában, a nyelvben. Látja az égiekhez méltatlan utókori jelenségeket, s mintha követné intelmeiket. Megidézi alakjukat anekdotikus formában is, nemegyszer bizalmasan. Mint aki biztos benne, hogy a csillogó történet rímek, versszakok nélkül is már költészet, ahogy az aranyrög, a nyers gyémánt is drágaság. Igen, költészet, ahogyan ő idézi meg Sütő András sorait, Weöres Sándor dedikációját vagy Simonyi Imre, Baka István, Nagy Gáspár, Lázár Ervin, Pincési Judit alakját. Arcukat, egy-egy levelüket, emberséges gesztusukat, gondolatukat.

Beavatott hangot üt meg, amikor mondókába foglalja Buda Ferenc családfáját például, vagy amikor *legkedvesebb* költői közt említi Tolnai Ottó nevét. Szellemesen kifordított Kassák-idézettel süvegei meg a halott madarakat meggyászoló, löverseny-festményeket kedvelő Tandori Dezsőt: „A madár meghal. / A lovak kirepülnek”. A társművészetek alkotói is magától értetődően illeszkednek a sorba – festők színei, színészek játéka, karmesterek varázspálcája kel új életre, azoké, akikkel összehozta a sors – jótékony véletlen vagy tudatos választás. Közös küzdelmek és közösen megélt veszélyek, ahogy a jóbarát, Nagy Gáspár – Kormos szerint Pintér „ikertestvére” – személyét megelevenítő sorok tanúsítják. Kibontakozik megfiatalodottan a most ötvenes éveiben járó Pintér Lajos nemzedéke, mint az Eötvös Kollégium és a pesti kávézók megannyi költőpalántája, Kormos István asztala körül.

A sok név, szójátékszerűen megcsavart idézet, anekdota, gesztus, versportré, árnykép azért válik Pintér Lajos legsajátabb költői világának kiszakíthatatlan részévé, mert mindnyájan – a felsorolásból óhatatlanul kimaradottak is – magát az életet jelentették a költő számára. Kazinczyék idején volt szokás, hogy a levelezőtársak körülrajzolták profiljuk falra vetített árnyékát, s elküldték egymásnak a levéllel. Pintér a költőbarátoktól kölcsönzött, ötletesen ki-beforgatott, s ily módon eredeti versekkel közvetíti „árnyképeit”, szavakban. Nemcsak a személyes érintkezés, a barátság vagy a mester-tanítvány kapcsolat, hanem a befogadói élmények is éltetik az egykori vagy ma is fennálló, egyre inkább szellemi kapcsolatot. A költőnek életre szóló *tanuló oskolája* mindaz, amit valaha átélt és átérzett, mint Balassinak a végvári élet, a közös nyargalások, s a verselő vitézekkel, Rimay Jánossal és a többiekkel folytatott vetélkedések. Pintér Lajos „ikertársához”, Nagy Gáspárhoz hasonló személyességgel vonultatja föl emlékeit. Ő is rengeteg pályatársát örököltette meg különböző helyzetekben, bensőségesen, humorral és tanítványi hálával. Kritikustársaim sokszor emlegetik „a költők, írók szabad köztársaságát” – a szóképnek a politikai köztársaságot előkészítő évek óta van különös jelentősége, újabban az Írószövetség kettébomlása óta. Egyesek szerint az írók arisztokráciára és plebszre oszthatók, de nem írói rangjuk, nem minőségük, hanem a *nemzeti hagyományhoz* való viszonyuk alapján – az írószövevények a plebsz, a kiváltak és a kiváltságosok pedig az „elit”. Pintér – sok jeles pályatársával együtt – besorolásoktól, sorompóktól és vizes árkoktól függetlenül ítéli meg pályatársait éltükben-holtukban, és szinte már nem is republikának, hanem egy nagy családfa ágainak-leveleinek érzi megbecsült kollégáit. Tekintet nélkül táborokra, klubokra és *pubokra*.

Említettem: a Pintér-versek motívumai variánsok módján vissza-visszatérnek. A kötet szerkezete kaleidoszkópszerűen alakul. Régi, nagy költőknél is látható ilyesmi – hadd mondjak példát. Georg Trakl sejtelmes, ógörög emlékképeket expresszív, modern borzongásokkal elegyítő verseit ezúttal. Az összehasonlítás csupán annyiban áll, hogy a más-más vonatkozásban ismétlődő motívumok mindkét költőnél egy-egy jellemző érzelmi húrt szólaltatnak meg – Trakl költészetében jelképeesebben, sejtelmesebben, a mai poétáiban közvetlenebbül, konkrétabban. Trakl vérző, bujkáló erdei vadjaiban a veszélyeztetettséget, a szorongást és a lelki nemességet érzékelem, Pintér *magyar Parnasszus motívumaiban* és az emblémaszerűen kiválasztott természeti képekben pedig azt, hogy szívére vette az elődök sorsát, még inkább verseit, s bennük él, általuk lélegzik szinte. A sok példából tőle is egyet hozok fel, a *Barátainak mondja* című versből: „veletek voltam / volna boldogan / veletek lettem / volna lám én is”. József Attila búcsúzkodott hasonló szavakkal utolsó napjaiban, barátainak szárszói látogatása nyomán.

Pintér Lajos idézéstechnikájáról, úgy sejttem, akkor mondanék *divatos* elismerő szavakat, ha nem idézetekről, utalásokról és „áthallásokról” beszélnek (pedig Weöres egész kötetnyi verset adott ki *Áthallások* címmel), hanem „posztmodern vendégzsövegekként” emlegetném tudatos utánérzéseit és azok variációit. Nincs is a szó ellen kifogásom, csak ne marhapaasszusként keresgélnek a költőkön ezt a bélyeget sok esetben. Csupán azt hangsúlyoznám, hogy Pintér verseiben a kölcsönzések, idézetek és rájátszások szervesen illeszkednek a lélek mélyéről fakadó saját szövegbe, s nem csupán jelzészzerűen, a posztmodernség márkajeleiként fityegnek a művön. Az *ügyet* viszik tovább, melyet a régiek és a nemzedéktársak képviseltek. Akkor is, ha nem mindig történelmi eredetű elintézetlenség, fájdalom vagy számvetés áll a vers középpontjában, hanem létfilozófia. „Minden csak jelenés – írja Jékely” – szól Pintérnél a *Tengerlátó* ciklus *Jel és jelenés* alcím alatti részlete. Csakugyan, Jékely Zoltán kérdezett rá egyik versében Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című elégiájára: „»Minden csak jelenés?« – Az volna valóban a Szépség- / s Szó-keltette Varázs is, az érzelem-értelem áldott / egy-két percnyi pazar együtt remegése, / s aztán illan ez is, oszlik az utca porában, / s »mint a kis nefelejts, enyész« –?“. A „posztmodern vendégzsöveg” itt kétszeres átvétel és áttétel. Berzsenyitől származik, de Pintér Jékelytől idézte, mert az ő verséhez kapcsolódott. Annyit megállapíthatunk, hogy a posztmodern vendégzsöveg régi (római, reneszánsz) találmány: sok évszázada nemzedékről nemzedékre száll – ezt régóta szerettem volna elmondani, *sine ira et studio*; örülök, hogy most találtam rá alkalmat.

Még egy példát a focit sem elhanyagoló költő verseiből, kedélyének természetéből: „Ha legkedvesebb költőim kérdezik: / Lászlóffy, Simonyi, Tolnai, / mondom a névsort félig tréfásan, / mintha valami jobb vagy rosszabb csapat / csatár- vagy hátvédsora lenne ez –”. Simonyi Imre csikos dresszben jelenik meg a pályán képzeletében a *Hószakadás*-beli alakítása nyomán, persze azért is, mert *ült* érte eleget, s gyulai lakását így emlegette a *Forgácsok egy fakeresztről* sorozat egyik miniatűrjében: „Egyszemélyes fegyentelep”.

Lelemények másfélék is vannak bőven Pintér Lajos köteteiben, nehéz abba hagyni az idézést. *Fáklyaláng* címmel, három névvel s egy összefoglaló rímekkel közelbe hozza 1968 „vértelen”, de nem „tüztelen” és fénytelen prágai forradalmát, s annak itthoni hatását: „Bauer Sándor / Moyses Márton / Jan Palach – // kik égő / néma fáklyák / éjszakánkban / ott világítanak”. Tetszik, ahogy a budapesti Eötvös Kollégiumot „ménesi úti ménés”-nek

nevezi; a több nemzedékkel idősebb Szász Imre *Bikakolostornak* becézte regényében az intézményt, korábbi lakójaként.

A hüvelykujj körmén elférne némelyik verse, és erről az jut eszembe: a költőben van valami vonzódás a keletiek – japánok, kínaiak – költészete iránt. Kompozícióban is, szimmetriát kedvelő szemléletében is. Nem törekszik nagy hatásokra, inkább meggondolgotat és eltűnődtet, mintsem hogy romantikus pátosszal éljen. Mégsem „takaréklángon” égneek a versek lámpái és kandeláberei. Számíthat is szívhangjainak olvasói rezonanciájára.

Végére hagytam, hogy mely verseit tartom kiemelkedőnek az egyenletesen színvonalas két könyvből. *Az apátság alapítólevele* a múlt iránti vonzalom mélységével fogott meg. *Az Akt* az erotikus szépségével. *Az idő rövid története* a sci-fibe illő gondolat költészetével. A Fekete J. Józsefnek ajánlott *Rempeholló* a szóritkaság szellemes költői átvilágításával. A Tolnainak szóló *Üzenet* azzal, hogy a nemzet megmaradásáért aggódva félti a kettejük nevében levő magyar ékezeteket. A dokumentumból kivágott szövegrész bravúrja Rajk vallatásáról politikai énünket találja szíven (*Kádár János és Farkas Mihály Rajkot vallatja*). A 35 éves *Forrást* köszöntő *Égi vendégek* a folyóiratban publikált régi nagyok tömör és találó jellemzésével fog meg. Tetszik az Illyés Gyula-centenáriumra írt vers idéző módszere: az „Élj lassabban, mert / a világ lemaradt” például *A költő felel* című, 1956-os Illyés-vers ihletett értelmezése és alkalmazása: „...valahányszor / azt hallani, / barátaim, hogy valaki / előre rohant a korából / egy új, egy tiszta tájig – / az csak úgy látszik, / a kor maradt csak hátra tőle”.

Nem folytatom – pedig még a három évvel ezelőtti kötetnek sem jutottam végére. Pintér Lajos a pálya csúcására ért (ezt a nemrég elhunyt Vekérdi László már sok évvel ezelőtt megállapította) – ideje, hogy alapos pályakép is készüljön róla.

Alföldy Jenő